

ARENEMISE SIHTJOONI EESTI KIRJAKEELE FONEETIKAS JA MORFOLOOGIAS *

J. V. VESKI,

Eesti NSV Teaduste Akadeemia tegevliige

Marksistlik keeleteadus käsitleb keelt kui ühiskonnaliikmete suhtlemisvahendit, mis areneb üha edeneva ühiskondliku, majandusliku ja kultuurielu baasil, ammutades endale laenelemente ka teiste rahvaste keeltest. Kõike seda ainekst on iga keel pika aja kestel kujundanud oma arenemise sisemiste seaduspärasuste alusel, luues endale teistest keeltest erineva grammatilise ja sõnavaralise süsteemi.

Teatava keele ehituse uurimise ülesandeks on seega välja selgitada selle keele struktuuri iseärasused ja tema individuaalsed eriomadused, selgitada tema arenemise sisemisi seadusi, tema arenemise käiku ning suunda.

Nagu tähendatud, ei saa ühe keele arenemise sisemisi seaduspärasusi üle kanda teise keelde; küll aga võivad mõned ühes keeles väljakujunenud omapärasused korduvate mõjustuste teel, „uue kvaliteedi elementide järkjärgulise kogunemise teel”¹ ka mõnes teises keeles pika aja jooksul koduseks saada, s. o. mingi laenuline tendents võib teiselegi keelele omaseks saada. Sellest järeldub, et keeltes võib peale oma arenemise sisemiste seaduspärasuste pikapeale kehtivusele pääseda ka mõningaid teiste keelte mõju all tekkinud seaduspärasusi. Seesuguseid kahepoolse päritoluga alusjooni esineb eestigi keeles.

Sisemisi ühtepidavusi võib teataval keelel kindlasti esineda sugulaskeeltega, keelkondadevahelisi jooni aga võrdlemisi harva ja ainult nende keelte piirides, mis seisavad pikemat aega kas otseses või kaudses kokkupuutes.

Genuinne rahvakeel loob enda tarbeks väljendusvahendeid spontaanselt, keelendeid omaette rakendades. Ometi võib sellisest loomistegevusest juba algselgi arenemisastmel välja lugema hakata põhiolulist, suundavõtvat, millest aegade kestel kujunebki seaduspäraseid arenemise alusjooni. Neid alusjooni mitteoluliste seast eraldada ongi üks kirjakeele arenemise ning tema arenemissuundade väljaselgitamise põhiülesandeid, sest kõike, mis moodustab rahva keeleloomingu, ei saa kirjakeel rakendada.

Arenemissuundade ja -seaduste väljaselgitamine nõuab aga, et huvalust keelt vaadeldaks üldhaaravalt orientatsioonilt, n. ö. linnuperspek-

* Avaldatakse mõttevahetuse korras.

¹ J. V. Stalin, Marksism ja keeleteaduse küsimused, Tallinn, 1953, lk. 52.

tiivis, mitte madalalt, väikeselt vaatemähtalt², n. ö. konnaperspektiivis, see tähendab, üksiku sõnavormi kirjakeelde fikseerimisel ei tule piirduda üksnes parajasti kõne all oleva keelendivormiga kui eraldiseisva vaatlusobjektiga, vaid kunagi ei tohi ühe või teise vormi kinnistamisel silmast lasta teisi, vahel üsna rohkeid üksikvorme, mis suunduvad koos vaadeldava üksikeelendiga ühtsele sihtjoonele. Vastasel korral võidakse sattuda otsekui umbtühnikusse, kust ei leidu väljapääsu sihile jõudmiseks. Sihtjoonte väljaselgitamine ei ole aga mõeldav ilma asjasse süvenemiseta ja vaadeldavate küsimuste üksikasjalise läbikaalumiset, ei saa toimuda lihtsalt sel teel, et korraaks kokku tullakse ning seal oma heaksarvamist mööda keelendeid dekreeteeritakse, ilma asja tuuma välja otsimata, põhjendusi esile toomata või nende tõepärasusse tungimata³.

Keele edasiehitamise paratamatuks stimuleerijaks osutub igakülgsest edasirühkiv elu oma üha kasvavate, eriti kirjakeelele esitatavate nõuetega. Sellest tuleneb, et rahvakeelest üksi ei piisa kirjakeele nõuete rahuldamiseks. Ei saa siis õigeks pidada nende seisukohta, kes rõhutavad, et uusi mõisteväljendeid ei olevat eesti keelele tarvis. Säherduse seisukoha pooldamine tähistab keele stagnatsiooni, tema mahajäämust teistest keeltest. Et meil aga on vaba võimalus ning tungiv tarvidus oma keelt kui vormilt rahvuslikku suhtlemisvahendit igal väljendamisalal rakendada, siis tuleb seda keelt edasi arendada, et suuta teiste keeltega sammu pidada. Selle suunalise taotluse aluseks ning normiks on keele arenemise sisemised seadused.

On õige rõhutada, et kirjakeel baseerub ja peab edaspidigi baseeruma rahvakeele aluseil. Selle tõsiasi toonitamine nõuab aga täpsustamist, ja nimelt kahes suunas. 1) See keelevara, mille on loonud rahvas, ei mahu, nagu mainitud, kogu ulatuses kirjakeelde, sest selles on üsna palju foneetilisi, morfoloogilisi ja leksikaalseid rööpkeelendeid, milledest normatiivsele kirjakeelele piisab ühest ainsast. 2) Paljudi aga, mida ei leidu rahvakeeles, on ülitarvilik kirjakeelele juurde hankida, sest kirjakeelel on täita rahvakeelest märksa ulatuslikumad ülesanded.

Sellest järeldub, et rahvakeel ja kirjakeel ei saa täielikult kattuda. Kirjakeelt tuleb niisiis rahvakeelest täiuslikumaks, võimelisemaks arendada. Et ta sellisele nõudlikkusele suudaks vastata, tuleb teda tahtlikult edasi kujundada, seejuures aga mitte lahkudes rahva poolt rajatud ning arendatud grammatilistelt alustelt ja sõnavara ehituslaadilt. Viimast nõuet ei ole meil paraku piisavalt silmas peetud: on muuseas rõhutatud, nagu oleks oskuskeelel mõnes suhtes lubatav rahvakeelest eraldatult oma arenemisteed käia. Säherdune vaade võib kirjakeelt ainult kahele suunale eksitada, mille tagajärjel kaoks kirjakeele ühtsus.

M. Gorki ütleb oma kirjutises „Sellest, kuidas ma õppisin kirjutama”: „On kohane meenutada, et keele loob rahvas. Keele jaotamine kirjakeeleks ja rahvakeeleks tähendab ainult seda, et meil on nii-öelda „toores” keel ja meistrite poolt läbitöötatud keel.” Ja teisel („Vestlus noortega”) lisab Gorki „Üldse on ... rasket elu elavad inimesed kahtlemata mõjutanud kirjakeele arengut, kuid kirjanikud on argikõnekeele stiihilisest voolust ran-

² Seda väljendit tarvitas M. Gorki küll kirjanike kohta, üteldes 1933. aastal: „Kitsas, kitsas on seltsimeeste kirjanike silmaring, ja selle kitsuse põhjuseks on vaatemätas.” Need sõnad sobivad aga *mutatis mutandis* täiel määral samuti asja kergelt võtvate keeledekreeterijate kohta.

³ Kui näiteks R. Kull ütleb „Nõukogude Opetaja” 1951. a. 43. numbris: „Elujõulisemad ja ilmekamad tunduvad siin siiski rahvapärased pikavokaalilised „arter”, „argoon”, „karbool” (näit. „karboolhape”)” ja näib, et „seda tuleb meie kirjakeele normide fikseerijail arvestada”, siis kajastub siit soov keele fikseerimist rajada täiesti väärale, nimelt subjektiivse „tundumise” ja „näimise” põhimõttele, mis on seotud pealegi isesuguse arusaamisega „rahvapärasusest”.

gelt välja valinud kõige täpsemad, märkitabavamad ja kõige mõtestatumad sõnad."

Kes on siis Gorki nimetust mööda need meistrid, kes rahvakeelt läbi töötavad? Nendeks peab ta, nagu tsiteeritud näha, kirjanikke. Näiteks toob ta A. S. Puškini, kelle kohta ta ütleb oma kirjutises „Sellest, kuidas ma õppisin" järgmist: „Tema (s. o. Puškin) näitaski esimesena, kuidas tuleb kasutada rahva sõnamaterjali, kuidas seda tuleb ümber töötada." Kirjanike kõrval töötavad keele edasiehitamiseks veel mitmesugused keelehuvilise kallakuga isikud, nende seas eriti keeleteadlased. Peale M. Gorki ja A. S. Puškini on sama suunda rõhutanud kuulsad mõtlejad, mitmete rahvaste suured kirjanikud ja teadlased: Lomonossov, Malherbe, Leibniz, Jakob Grimm, V. Hugo jt.

Keele edasiehitamise materjalina on paralleelselt grammatika-alaste üksikasjade tihendava väljatöötamisega võimalik kasutada nii oma murde- ja ühiskeele kui ka teiste keelte sõnavaralisi elemente nii liht- ja liitsõnadena kui ka tuletistena. Teatavasti võimaldub nende abil rikastada keelt uute mõisteväljendite poolest. Kõik keeled omandavad sel viisil väljendusvõimaluste kasvu.

Meil aga on kuuldavale tulnud hääli, mis seda täieulatuslikku teed laidetavaks peavad. Sellest hoolimata peab see meilgi täiel määral jääma taoteldava keelekasvu suunaks, mida mööda liiguvad kõik Nõukogude Liidu rahvaste keeled. Nende seast tarvitseb meenutada vaid vene keelt, mis on eelmainitud teel nõukogude ajastul rikastunud, eriti leksikaalses osas. Selle kohta pakub rohkesti näiteid kogu tänapäeva vene keel.

Igal keelel on oma sisemine kalduvus häälikuid iseviisi sõnadeks liita ja neist kujunenud sõnu omamoodi hääldada ning rõhutada. Seda kalduvust rakendab ka küllalt sageli ka teistest keeltest laenatud sõnades, vahel neid laene isegi tugevasti modifitseerides. Selle kohta paar näidet. Verbist, mis provanssaali keeles kõlab *fornir*, *fromir*, vanasaksa k. *frumjan* tähenduses „varustama, hankima", itaalia k. *fornire*, prantsuse k. *fournir*, on arenenud nimisõna, mille vorm on saksa keeles *Furnier*, vene k. *фанера*, eesti k. *vineer*. Samuti on vanaülemsaksa sõnast *stucchi*, mille vasteks on praeguses saksa keeles *Stück* (eesti *tükk*, vene *урыка*) ja mis tähendas esialgu *koorikut*, pärinenud itaalia ja inglise *stucco* (ka itaalia *stuccatura*), prantsuse *stuc*, hispaania *estruque*, rootsi *stuck*, vene *штукатурка*, eesti *sikatuur*.

Siit näeme eri keelte sisemist omadust lähtetüve omapäraselt modifitseerida, s. o. sõnavorme seada oma keele sisemise kalduvuse järgi. Seda ühest keelest või murdest teise siirduvate sõnakujude teisendamist võib suuremal või vähemal määral täheldada nii häälikute, rõhkude ja muudete kui ka lauseehituse alal. Ei ole seepärast õige teisalt keelde siirdunud keelendite alatiseks aluseks võtta ühe teatava keele vormistikku ega seda keelt pidada kõikidest teistest keeltest pärinevate vormide vahendajaks, sest see keel on, nagu iga keel, seadnud teiste keelte vorme mõnevõrra oma arenemise sisemiste seaduste kohaseks, muutnud neid lähtekeelest erinevaks. Ühe ainsa keele kasutamine teiste keelte vahendajana tähendab seega teise keele sisemiste seaduste rakendamist omas keeles ja on ilmses vastuolus marksistliku keeleõpetusega. Seevastu tuleb kindlasti arvesse võtta, missugustest lähtekohtadest ning missuguseid vahenduskeelseid teid mööda on keelde tulnud mingi laenkeelend, ja see edasisiirdunud vorm laenuvõttvasse keelde fikseerida, tarbe kordadel omapärastatult. Illustreerigu seda fikseerimisteed kasvõi järgmine näide. Araabia sõnast *kamis*, 'alusrüüas' pärineb hilisladina *camisia*, 'öö särk' → prantsuse *camisole* ~ saksa *Kamisol* ~ vene *камзол* → eesti *kampsun*. On ilmne, et eesti keelde on laensõna *kampsun* tulnud vene keele kaudu, mis on *i*-tähe sellest sõnast välja jätnud, kuna eesti keel on selle asendanud infiksiga *p*. Vastupidi aga

on vene keeles koduseks saanud näiteks järgmised sõnakujud: *экзаменовать, клоун, троллейбус, автомобиль, амнистия, эфир, спекулянт, аннексировать, рапира, ишиас, шинишлла, фальцет, крещендо, брекчия, Мексика, Гвиана*, kuid nende, üksnes vene keeles esinevate modifikatsioonide ülevõtmine eesti keelde tekitaks meil nende keelendite kirjutamise, hääldamise ja tuletamise suhtes lahkeli mingist lähtekeelest teistesse keeltesse siirdunud samade keelendite vastetega. Silmas pidades laensõnade päritolu allikat ja nende levimise teid, on meil võimalik olnud säilitada konformsust paljude teiste keelte sellekohaste vastetega; paljudel puhkudel oleme nendega isegi sõnarõhkude suhtes ühist rada käinud, kirjutades: *eksamineerima, klaun, trollibuss, automobiil, amnestia, eeter, spekulant, annekteerima, raspel, ishias, tšintšilja, falsett, krešendo, bretša, Mehhiko, Guayana* ehk *Guajaana*.

Kui sõnade varema-aegsel laenamisel on eesti keel mõnda laenuandva keele häälikut liiga umbkaudselt edasi andnud, siis on hiljemini neid lähtekeele omadega võimalikult otsesesse vastavusse viidud. Osalt on seda lähendamist võimaldanud meil vahepeal kodunenud võõrhäälikud (enne: *telegrahv, vosvor, selee*, nüüd: *telegraaf, fosfor, žele*), osalt on seda tinginud tahe ka muis häälikuliselt suhteis mõnevõrra lähendada eesti keelde siirdunud sõnu laenuandjate omadele (enne: *sintaks, psiholoogia*, nüüd: *süntaks, psühholoogia*). Eelnevaga aga pole kooskõlas „Väikesesse õigekeelsuse sõnaraamatusse“ fikseeritud *kliiver, mirt*, mitte aga alamsaksa keelest pärinev *klüüver*, kreekapärane *mürt*, kusjuures ometi ainult viimast vormi kasutab teaduslik keel.

Eesti genuinsete sõnade eeskujul on varema-aegsed laensõnad arenenud selles suunas, et sõnatüve alguses esinevad konsonantiderühmad on kadunud või vähenenud, murdeis paiguti isegi kaugeleminevamalt kui kirjakeeles. Selle tagajärjel on hulk sõnu omandanud lähtekeelest erineva kuju. See keele arenemise kallak on kinnistanud näiteks keelendid: *liud* (← *блюдо*), *rist* (← *крест*), *rand* (← *Strand*), *sibul* (← muinassaksa *zwibolla* — ladina *caepula*), *silinder* (← *cylindrus*), *peegel* (→ muinassaksa *spiagal* → lad. *speculum*), *kipper* (← alamsaksa *schipper*), *täav* (← alamsaksa *steven*, vene *штвень*), (püssi) *tikk* (← alamsaksa *steek*, vene *штык*), *liiper* (← inglise *sleeper*), *raamat, torm, nõor, tüür* jne., jne. Et ümberpööratud nähtust, s. o. konsonantide rühma soetamist ei ole eesti kirjakeel kultiveerinud, kuigi seda esineb mõnes murdevormis (*kliim, kruut*), siis ei tule õigustatuks pidada näiteks kirjakeelde tunginud sõnakuju *trull* pro *rull*, sest ta pärineb alamsaksa sõnast *rulle*.

Sõna algulist konsonantiderühma kaotades või vähendades taotleb eesti keele kõneleja hõlpsamat vokaalide kehtivusele pääsemist hääldamisel.

Samast tendentsist on eesti keel juhindunud neilgi puhkudel, kus ta ka mõne omakeelse sõna sees on püüdnud mõnd konsonantiderühma kaotada või vähendada. Seda tendentsi esineb murde-, eriti lõunamurde keeles rohkem kui kirjakeeles; näiteks *peksta, maksta, lüpsta* kõrval võib rahvasuus tihti neis sõnus paiguti kirjakeeleski kohata klusiilide arvu vähendavaid vorme. Sama kallakut, hoiduda konsonantide kuhjumisest sõna sees, on rakendatud meil kirjakeele praktikas (näit. *joosta* pro *jooksta, ust, last, vennaste* pro *ukst, lapst, vennakste*) ja samast püüdest on kirjakeel nakanutud vähemalt mõnede rahvusvaheliste sõnakujude tarvitamisel, mis puhul aga konsonante sõnast välja ei jäeta, vaid nende vahele põimitakse švaa-häälik; näiteks: *dirižaabel* (prantsuse *dirigeable*), *ansambel* (pr. *ensemble*), *setlement* (inglise *settlement*), *džentelmen* (ingl. *gentleman*).

Ka mõnd muud laadi võõrsõnu ei ole eesti keel senini kuigi järjekindlalt kooskõlastanud omapära-ilmeliste sõnade häälikulise koosseisuga. Näiteks kerkib esile sõnavormidega *kontra-* ja *kontr-* algavate liitsõnade üht-

lustamatus, mis on tingitud sellest, et ühed neist sõnakujudest pärinevad ladina-itaalia (näiteks *contradictio*, *contraindicatio*), teised prantsuse keelest (näiteks *contre-mine*, *contrebande*). Nende keelendite häälikulise koosseisu ühtlustamine on meil saavutatav sel läbinähtaval teel, et prantsuse päritoluga *kontr*-sõnad, mida iseloomustab konsonantide kuhjumus seoses tugeva sulghäälikuga, viidaks *kontra*-sõnade süsteemi, hakates tarvitama mitte enam *kontr*miin, *-patarei*, *-forss*, *-bilanss*, vaid *kontramiin*, *-patarei*, *-forss*, *-bilanss*, *-marss*, *-manööver* jt. Vorm *kontr*- võiks ainult neil juhtudel püsima jääda, kui temale järgneb vokaaliga algav komponent. Sellesuunalisi eeskujusid leidub teisteski keeltes: esineb näiteks *kontra-alto*, mis on koondunud *kontraltoks* (aga *kontrabass*, *kontra-fagott*). Niisiis püsiks *kontr*-kuju edasi kõigis liitsõnades, millede järgkomponent algab vokaaliga, näiteks sõnades: *kontradmiraal*, *-atakk*, *-eskaarp*, *-aur*. Saksa ja inglise keel on nii *contra*- kui ka *contre*- omakeelsesesse vormistikku sulatanud kujul *konter*-, *counter*- ja saksa keelest on see *konter*-laenenud ka eesti keelde sõnus *konterband*, *konterbandist*, mis esinevad rööbiti vene keele vahendusel omandatud sõnakujudega *kontraband*, *kontrabandist* (vene keeles ainult *контрабанда*, *контрабандист*).

Küll on aga meil *number*-tüüpi sõnades keele arenemise sisemiseks reegliks kujunenud sõnade muutmisel nende häälikute vahelt helilise konsonandi eelset vokaali välja jätta; näiteks: *naaber* — *naabri*, *puhver* — *puhvi*, *kühvel* — *kühvli*, *kangur* — *kangru*, *kapsel* — *kapsli*, *velsker* — *velskri*. Selle nähtuse ühtlase reeglistamise huvides tuleks aga hoiduda paigutistest ei millegagi põhjendatavast kõrvalekaldest, sest kui on juhise-päraselt õige ütelda *tuuker* — *tuukri*, *saabel* — *saabli*, siis oleks analoogiliselt õige ütelda ka *praaker* — *praakri* (mitte *praakeri*), *juubel* — *juubli* (mitte *juubeli*).

Teatavasti hääldab eestlane sõnaalgulist *h*-d eesti sõnus nõrgalt või jätab selle koguni hääldamata. See seik on põhjust andnud eri aegadel korduvalt soovitada, et seda tähte eesti sõnade algul ei hääldataks ja isegi mitte kirja ei märgitaks. Vastavalt viimasele tendentsile on hakatud seda *h*-d väikesel viisil kirjapildist välja jätta, ilma et selliste juhtude ulatust oleks katsutud kuidagiviisi reeglina piirata. Selle tagajärjel on juhtunud, et näiteks *huisk* ja *uisk* on „Väikeses õigekeelsuse sõnaraamatus“ (VÕS) *h*-ta sõnade hulka kokku viidud, kuigi ometi *huisku toimima* ja selle tüvega ühtekuuluvalt ka *huisapäisa* peaksid *h*-tähega algama (vrd. soome *huiskia*). Üldiselt tuleks meil sõnaalgulise nõrga *h* suhtes senise pruugi juurde jääda — seda kirjakeeles märkida ja hääldada. Vastasel korral tekiks vasturääkivus eesti omades sõnades ärajäetava ja laen- ning võõrsõnades esineva *h* hääldamise vahel, rääkimata võimatusest omakeelseid sõnu piirikindlalt eristada laenukssaadust või vahet teha *h*-ga ja *h*-ta algavate sõnade tähenduse vahel.

Mis puutub sõnaalgulise tugeva *h* (vene *x*, saksa *ch*, kreeka *χ*) edasiandmisse eesti keeles, siis on juba ammu ajast peale traditsionaalseks saanud sellise *h* eesti vastena nii laen- kui ka võõrsõnades rakendada *k*-häälikut. Ja see kallak on kujunenud meil üheks keele põhireegliks. Kõikumata on meil tarvitusel näiteks järgmised *k*-ga (teistes keeltes tugeva *h*-ga) algavad sõnakujud: *koor* (mängu-, laulukoor), *koolera*, *kaos*, *keemia*, *karakter*, *kameeleon*, *kaltsedon*, *kilogramm*, *koreograafia*, *kirurg*, *kroonika*, *krüsanteem*, *kroom*, *kloor*, *ktooniline* jt. Nüüd on tekkinud VÕS-i koostajail tarvidus soetada siia üks ülearune erand keelendi näol *hiniin*, põhjendusega, et nõnda kõnelevat rahvas. See sõna ulatub rahvasu harva, ja siis apteeži kaudu — ladinakeelsena; selle mõiste rahvakeelne vaste on aga *külmatõverohi*. Märksa enam kasutab *chininum*'i tüve keemia, kus tema üksikvorme rakendatakse eesti keeles ikka algustähega *k*: *kiniin* (esineb

samas vormis ka Wiedemanni „Eesti-saksa sõnaraamatus”), *kinoon*, *kinoliin*, *kinidiin* jt.⁴ Ladinakeeles sõna *charta* eesti vasted on: *leht*, *paber*, *ürik*, *pärgament*; uues VÕS-is antud kuju *harta* (pro *charta*) tarvituseletoomine ei ole millegagi põhjendatav.

Eesti keelele küllalt omapärane kallak on kahte *r*-tähte sisaldavais laensõnus teine *r* asendada *l*-ga, harva *n*-iga: *lehter* või *trehtel* (sks. *Trichter*), *treial* (*Dreher*), *trükkal* (*Drucker*), murdeline *kalidor* (*Korridor*), *kuller*, ka *kurel* (prantsuse *courrier*, vene *курьер*), *nekrut* (vene *пекрут*, muredeti ka *некрут* ← prantsuse *recrue*, varemalt *recreute*).

Kreeka ja ladina keeles on rohkesti ühiseid sõnatüvesid, aga nende rõhuolud on kummaski keeles tihti erinevad. Et Lääne-Euroopas on rea sajandite jooksul kas otseselt kehtimas või kaudselt teistesse keeltesse mõju avaldamas olnud nimelt ladina keele vormistik, siis on neid mõjusid eriti teiste keelte vahendusel, harva otseselt, ulatunud ka eesti keelde. Sealtkaudu on siis eesti keelde istunud ladina (mitte kreeka) keelele omaseid rühupaigutusi koos ladina tähtedele vastava hääldusega. Sellest tulenebki, et me kreekast kaudselt meile ületunud sõnu ei häälda ega rõhuta mitte kreeka, vaid ladina keele kohaselt: *tsentrum*, *tsirkus*, *tsümbel*, *tsüaan*, *ökonomia*, *geograafia*, *obolus*, *Périkles*, *Dámokles*, *Sófokles*, *Piréus*, mitte aga kreekapäraselt: *kentrum* (kreeka *kentron*), *kirkus* (*kir-*

kos), *kümbel* (*kymbalon*), *küaan* (*kyaneos* 'tumesinine'), *oikonomia*, *geografia*, *obolos*, *Periklees*, *Damoklees*, *Sofoklees*, *Peiraieu's* ega (uus-kreekakeelselt) *Pire-ëfs*.

Kreekakeelsed sõnatüved, mida on rohkesti levinud rahvusvaheliselt, samuti ka eesti keeles, on paiguti tarvitusel kahel erineval kujul: vana-kreeka ja uuskreeka häälduse järgi, kuna kirjaipilt on kummagi häälduse jaoks üks ja sama. Nii tuleb vanakreeka häälduse järgi eesti keelde transkribeerida: *neuroloogia*, *metropol*, *eeter*, *Makroneesos* (saar), *Theodor*, uuskreeka häälduse järgi aga *neuroloogia*, *mitropol*, *efiir*, *Makroniisos*, *Feodor* ehk *Fjodor*. Sellest on tekkinud mitmesuguseid sõnade kaheilmelisusi, mis ei ole keeltele positiivseks jooneks. Vanakreeka hääldamise on omal ajal ladina keel enesesse vastu võtnud, uuskreeka hääldus on aga rohkel määral vahetult slaavi keeltes, vähenenud määral vene keeles kodunenud, kust mõned vormid ka eesti keelde on siirdunud. Mainitud kaheilmelisis valitses keeltes juba XVI sajandist alates ja oli vaidlusaineks kuni XIX sajandini, mil rahvusvahelise sõnavara alal võitjaks jäi vanakreeka hääldamine (nn. etatsism). Vene keeles oli põhiliselt valitsemas uuskreeka hääldamine (nn. itatsism) kui otsene uuskreekast pärinev laen, mis on saanud vene keelele omaseks, mitte aga küllalt järjekindlaks, vaid aja jooksul üha enam etatsismi poole kalduvaks. Et sellesuunaline vene keele mõju avaldub eesti keeles ainult üksikutes sõnades, üldiselt aga eesti keel käib etatsismi rada, tuleks erandilisus selles küsimuses likvideerida etatsismi kasuks, pealegi et ka vene keel on ikka enam etatsismile tendeerimas. Kui siis eesti keeles on ammu kodunenud puhtetatsistlikud foneemid, nagu: *metropol*, *Polüneesia*, *amnestia*, *neuroloogia* jne., nende kõrval esinevad aga ka mõningad vastavasisulisel itatsistlikul vormid, nagu: *mitropoliit*, *Makroniisos* (saar), siis tuleb viimast laadi sõnakujud liita ühtsesse etatsistlikku piirkonda ning tarvitada neid kujul *mitropoliit*, *Makroneesos* jne.

Eesti keele 9 vokaalist võiks koostada 72 diftongi, kuid nii suurel arvul ei vaja neid eesti kirjakeel, vaid tarvitusel on neid ainult pisut üle 20.

⁴ Kõnealune sõna *kina* (hispaaniakeelses kirjas *quina*, hääldatakse aga *kina*) pärineb ketšua keelest, mida kõneles rahvas Peruu inkade valitsemisperioodil ja mis püsib tänapäevalgi saariti Peruu, Boliivias, Brasiilias ja Andides.

Muuseas ei kuulu eesti diftongide hulka *eu*, mis on sugulaskeeltega ühistes või sealt pärinevates eesti üldsõnades asendatud teiste, meil kodunenud diftongidega (soome keula — *käil*, soome neuvo — *nõu*, soome peukalo — *pöial*, soome seurata — *seirata*). Mujalt laenatud sõnades aga on *eu* meil üldreeglina muutumatuna püsimas *eu*-na ja sellisena hääldatav (näiteks: *eurooplane*, *farmatseut*, *neuroos*), ainult balti-saksa pärisnimedes *öi*-na hääldatav (näiteks *Kreutzwald* hääldada kröitsvalt), riigisaksa omades aga *oi*-na (näiteks „*Neues Deutschland*” — noies doitslant). Rahvusvahelistes sõnatüvedes, eriti nende nominatiivi lõppsilbis aga on nii *eu* kui ka *eo*, *io* ja *iu* meil, nagu paljude teisteski keeltes, saanud tihti eri silpidesse kuuluaiks; nii näiteks: *trohhe-us*, *lütse-um* (mitte diftongina, nagu nad on fikseeritud VÕS-is), *linoole-um*, *Amade-us*, *Pire-us*, *atene-um*, *pante-on*, *akordi-on*, *gümnaasi-um*. Kui aga tõesti tahetakse *eu* sõnas *trohheus* hääldada kolmandavärtelise diftongina, nagu seda taotleb uus VÕS, siis langeb ta välja *e*-tüvede piirkonnast, siirdub hoopis ebasoovitava, erandilise uudisnähtusena *i*-tüvede hulka ja käändub siis samuti, kui kõik teised samasse tüüpkonda kuuluvad eesti keele sisemiste reeglite alusel käänatavad *i*-tüvelised laensõnad, nagu *dress*, *aadress*, *atlass*, *allantois*, *Zeus* jt.

Eesti keele ortograafias, mis baseerub teatavasti foneetilistel alustel, esineb kooskõlastamata, järjekindluseta kohti. Ei vasta eesti keele õige kirjutuses väljakujunenud foneetilistele nõuetele, kui kirjutatakse sisseütlevas käändes näit. *Doni*, *Orjoli* ja peetakse neid vorme kolmandavärtelisteks. Märksa silmapaistvama sama-alase ebakohana valitseb aga veel see seik, et ühes ulatuslikus sõnade piirkonnas jäetakse foneetiline ja ortograafiline külg kooskõlastamata. See piirkond on järgmine. Eesti keeles on reeglilis kujunenud, et ainsuse osastav ja nimetav kääne on samal astmel nii hääldamisel kui ka kirjas, välja arvatud hoopis vähesed üksikjuhud, kus nimetava vorm on teatavalt tingimusil modifitseerunud. Me hääldame ja kirjutame: (seda) *lindu* — (see) *lind*, *latti* — *latt*, *keppi* — *kepp* jne., jne.; järjekindlusele ning hääldusele vastavalt on õige kirjutada samuti ka: (seda) *kabinetti* — (see) *kabinett*, *kompvekki* — *kompvekk*, *Vladivostokki* — *Vladivostokk* jne., aga nimetavas mitte, nagu see tavaks on dekreeteeritud, ühekordse klusiiliga. Sellise kirjutusviisi rakendamiseks on kehtestatud eriline reegel, mis kõlab järgmiselt: kui sellistes sõnades on rõhk nimetava viimaselt silbilt siirdunud ettepoole, siis lihtsalt kirjutatagu see nominatiiv ühekordse klusiiliga. Sel kirjutamisviisil puudub igasugune alus, sest rõhu muutusest hoolimata hääldatakse säärase sõnade viimane silp ikkagi III vältel. Kui see kirjutamisviis edaspidisekski kehtima jäetakse, siis jääks meie ortograafia kõnealuste sõnade piirkonnas tõsiselt takerduma, sest kirjas esineksid siis kõrvuti kirjapildilt kahesugused, kuid hääldamiselt ikkagi III-värtelised sõnakujud: *katelok* — *lokk*, *kašelot* — *lott*, *pankrot* — *rott*, *laatsaret* — *rätt*; aga kas *paharet* või *paharett*? *timpvek* või *timpvekk*? *kilovat* või *kilovatt*? Ometi kuuluvad need näited ja väga paljud nendetaolised sõnad kõik käänamiselt ühte ja samasse tüüpi ning peaksid siis ka ühise reegli järgi kirja pandud olema, nagu see on läbi viidud omaaegses „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatus”. Ühtlasi kaob siis oht seda tüüpi sõnu nii kirjas kui ka käänamisel ära segada sõnadega, mis lõpevad II-värtelise klusiiliga ning kuuluvad teissugusse käänamistüüpi (*laulik*, *künnap*, *vikat* jt.). Kindlasse raami suletud eranditerühmaks jääks ainult see traditsionaalseks kujunenud piirkond sõnu, mis on tuletatud mõne konsonandiga algava kaasrõhulise *ik*-sufiksiga (*õnnelik*, *aednik*, *laevastik*).

Meie ortograafias on paariti võistlemas mõnesuguseid sõnu: *arreteerima* ~ *areteerima*, *maršalliseerima* ~ *maršaliseerima* jt. Ometi tuleks siin välja jõuda ühele vormile, mis oleks kooskõlas teiste samataoliste

sõnade kirjutamisega. Selle küsimuse lahendamine seab meid tõsiasi ette, et paljude äsjamainitud tüüpi sõnade kirjutamisel on meil (nagu teisteski keeltes, ka vene keeles) suurelt jaolt traditsionaalseks saanud kirjutada mõnesuguseid rahvusvahelisi sõnu mitte hääldamise, vaid tuletuslikult arenenud kirjaipildi järgi (nagu seda kohtame muuseas ka eesti keeles endas). Nii näiteks kirjutatakse meil ikka: *annulleerima, nivelleerima, annekteerima, türanniseerima, trollibuss, balloon, korrektor*, kuid kahekordsed konsonandid nendes ja samataolistes teistes sõnades hääldatakse tihtiigi lühedalt (nagu sünnib seda meil murdeti ka eesti sõnadega: *hunnik, lännik, hommik, sõnnik* jt.); näiteks vene keele sõnaraamatuis antaksegi nende lühedalt-hääldamine sulgudes. Kooskõlas selle nähtusega tuleb siis kirjutada meil *arreteerima, maršalliseerima, veismannism* jm.

Eesti kirjakeele alal pole viisiks saanud rakendada üht ja sama sõna kahel minimaalselt erineval kujul kahe erilise tähenduse väljendamiseks. Ei omistata näiteks murdelisele nimetavale *koe* teist sisu, kui on sõnal *kude*; samuti on lugu igasuguste teiste sõnapaarikutega, nagu: *hunik — hunnik, üleanetu — üleannetu, emis — emmis, pera — pära, rōdis — redis, ketrama — kedrama — kehrama, kumardama — kummardama, kiili jooksuma — kiini jooksuma* jne. Nüüd aga peavad VÕS-i koostajad tarvilikuks sisulist vahet teha keelendite *ümar* ja *ümmar* vahel. Selle sõnapaariku abil kehtivat traditsiooni murda ei ole aga mingit põhjust. Käsikäes rahvapärasusega peab kirjakeel tõsiselt arvesse võtma ka teaduslikke aluseid ja viimased räägivad ainult *ümmar*-vormi kasuks, mis on aja jooksul ainult, nagu palju muidki sõnu, semantiliselt edasi arenenud.

Eesti keeles silbitatakse ja poolitatakse sõnu üksikhäälikulisel alusel, s. o. elementaarseks silbi osiseks on üksikhäälik, mitte liithäälik. Ühiste silbitamisreeglite alla käivad nii eesti kui ka rahvusvahelised liht- ja liitsõnad; näiteks: *mōist-ma, des-orienteerima, dis-kvalifitseerima, sün-kroniseerima, an-orgaaniline, in-aktiivne, eks-press, eks-spiratsioon, sub-troopiline, ad-essiiv, anti-kriitika, kilo-gramm, tele-graaf, geo-graafia, demo-kraatia*. Et vene *ч* = saksa *tsch*, inglise *tch*, samuti vene *ч, щ, ё, я*, nagu ka kreeka-ladina *x*, on liithäälikulised tähed, sest neid hääldatakse (vastavalt) *tš-, ts-, štš-, jo-, ju-, ja-na* ja *ks-na*, siis tuleb neid häälikuid eesti kirjas edasi anda üksikhäälikuile vastavate tähtedega ja neid häälikuid sisaldavaid sõnu nii silbitada kui ka poolitada eesti keele sellekohaste üldreeglite järgi. Kindlasti vāar on see viis, mis arvab kohaseks vene keele liithäälikuid silbitamisel ikka ühte silpi kokku jätta, nagu seda soovib ENSV TA Keele ja Kirjastuse Instituudi keeleuurimise sektori poolt avaldatud vastav kirjutis „Nõukogude Õpetaja” 1952. a. 31. numbris. Niisiis mitte *Ve-re-štša-gin*, vaid ikkagi: *Ve-rešt-ša-gin, Radišt-šev, Ka-zant-se-va, boršt-ši* jne. Vastasel korral kaob meil igasugune silbitamisreegel ning võidakse silbitada ja poolitada iga viisi: miks siis ka mitte *a-kaa-tsi-a, pi-džaa-ma, mü-kso-mü-tsee-did, he-ksa-ee-der* jne.

Tāies kooskõlas mainitud reegluga tuleb meil kahetāhelisi, kuid ü h e foneemina kōlavaid hāālikuid pidada ü h e k s hāālikuks ning silbitamisel talitada nendega kui aspireeritud lihthāālikutega, kirjutades järgmiselt: *Prou-dhon, Gan-dhi, Pyr-rhos, Bor-ghe-se, Li-li-en-thal, Lo-thar, Le-the, Mar-shall, Re-shevs-ky* jne.

Eesti keelele on, nagu kogu lāāneremesoome keeltele, iidsest ajast peale omaseks saanud sõnades pearōhku asetada tavaliselt esimesele silbile. See reegel kehtib niihāsti eesti lihttūvede kui ka liitsōnade ja tuletiste kohta. Nii nāiteks ei esine eesti rahvakeeles tōelisi liitsōnu, millele viimane komponent kannaks pearōhku, vālja arvatud ainult mōnningad haruldased, tavaliselt tāhenduslikku erinevust taotlevad juhud, ega leidu ühtegi tuletatud sõna, mille eesti keeles kodunenud sufiks oleks pea-

rõhuline. Sel põhjusel ei vasta eesti keele sisemise arenemise seaduspärasusele, kui tahetaks sufiks *-anna*, *-inna* tunnistada erandina pearõhuliseks, nagu sellesuunalisi hääli on kuuldavale tulnud. Vastava keelesisese reegli kohaselt tuleb nendes sõnades ikkagi säilitada sõna pearõhk, seda aga mitte kanda sufiksile; niisiis: *lau'ljanna*, *sõ'branna*, *vü'rstinna*, mitte aga *lau'la'j'anna* jne.

Kooskõlas eelmainitud reegluga on rõhk paljudes nendeski sõnades, mis on pikema või lühema aja eest teistest keeltest laenatud, eesti keeles järgsilbil sageli kandunud esimesele silbile. Seda teed on käinud palju eesti laensõnu, nagu: *aadress*, *arssin*, *kompass*, *kasarm*, *muuseum*, *admiral*, *arsenal*, *personal*, *festival*, *brigadir*, *insener*, *ohvitser*, *eksemplar*, *hospidal*, *komisjon*, *fõljeton*, *magnet*, *apteek*, *aparaat*, *atestaat*, *referaat*, *kombinaat*, *bolševik*, *filoloog*, *intendant*, *akropol*, *karussell*, *baromeeter*, *apelsin*, *transport*, *aktiiv*, *adjektiiv*, *transitiiv*, *positiivne*. Kui aga sõnarõhk on juba laenuandvas keeles esimesel silbil, siis on loomulik, et see rõhk neil sõnul ka eesti keeles peab samas kohas edasi püsima; niisiis: *bárbar*, *dévon*, *gállon*, *óm nibuss*, *footon*, *ráglan*, *néon*, *ksénon*, *kúlon*, *neúron*. Kui aga rõhk ei ole ühest või teisest keelest laenatud sõnades esimesele silbile nihkunud, vaid sõna on võõrsõna kujul tarvitusel, siis on ta oma lähtekeelsele kohale püsima jäänud. Juhtumid, kus eesti keeles oleks rõhk mingile kolmandale, laenuandvast keelest erinevale järgsilbile asetatud, ei ole sallitavad. Sellised ebasobiva rõhuga keelendid oleksid näiteks minevikus esinenud „Dvigaatel”, varem asuvas kuuldavale tulnud vormid *indivíduu'm*, *vaakuu'm*, hiljutine laen *dispánser*. Páris kindlaks kujunenud rõhuga esimesel silbil on meil kodunenud isegi niisugused muudest keeltest pärinevad tugeva järgsilbilise rõhuga sõnad, nagu *faasan*, *husar*, *bakter*, *amper*, *kalor*, *farad*, *argon*, *arter*, *mikron*, *rekord* jt.

Ühe keele arenemise sisemise seaduste vahetu istutamine mõnda teise keelde oleks vägivaldne. Ei ole siis lubatav kasvõi saksa keele siseste juhiste najal arendada eesti keelt, vene või läti keele seaduspärasusi rakendada eesti või saksa keeles jne. Nii on laenatud sõnade rõhu paigutamise suhtes näiteks vene keele siseselt paiguti kehtimas eesti keelele hoopis vastandlikult väljakujunenud tarvitamisviis: kuna eesti keel viib laenatud sõna rõhu, kui see asetseb järgsilbil, tihti — nagu tähendatud — esimesele silbile, asetab vene keel selle lähtekeele omast sageli sõna lõpu poole; näiteks öeldakse eesti keeles: *kino*, *mootor*, *takso*, *kimono*, *boa*, *arbiter*, *farmaatsia*, *malaaria*, *kasiino*, *zooloog*, *heksameeter*, *konfeti*, *Homer*, nende vene vasted on aga järgmise rõhuga: *кинó*, *мотóр*, *таксý*, *кимонó*, *боá*, *арбýтр*, *фармацýя*, *малярýя*, *казинó*, *зобóлог*, *гекзá-метр*, *конфеттý*, *Гомéр*; samuti on kreeka sõnad *krábbatos*, *kýmbalon* vene keeli *кровáть*, *кимвáл*, saksakeelsed *Búttterbrot*, *Gróssmeister*, *Fáchwerk*,

Wúnderkind, *Zeitlupe* — vene keeli *бутербрóд*, *гроссмéйстер*, *фахвéрк*, *вундеркýнд*, *цeйтлýна*, ingliskeelsed *whále-boat*, *foótbáall*, *shínguard* — venekeelsed *вельбóт*, *футбóл*, *шингáрд*. Eeltoodu põhjal ei ole siis õige eesti keeles tarvitada ka vorme *mastaap*, *limiit*, vaid *maastaap*, *liimit*, sest nende lähtevormideks on saksa *Máss-stab*, ladina *límes* (*limitis*) ning inglise *limit*.

Teatavasti ei ole aga eesti kõnelejaskond teistest keeltest laenatud sõnu kaugeltki mitte alati oma keele arenemise sisemistele seadustele vastavaiks kujundanud, vaid nad on võõrakujulisteks, s. o. võõrsõnadeks jäänud. See-sugustel ainsuse nimetavas konsonandiga lõppevatel käändsõnadel on eesti morfoloogias siiski keelesisese tavana reeglipäraseks lõpuvokaaliks moodustunud *-i*, aga *s*-iga lõppevatel sõnadel *-e* või kui selline sõna on nime-

tavas ühesilbiline või pikema sõna viimane silp on pearõhuline, siis -i, nagu sellele on vihjatud juba eespoolgi. Näiteks: *kombain-i*, *dirižaabl-i*, *kiosk-i*, *realism-i* aga *tsirkus-e* (nagu *õigus-e*), *jambus-e*, *Damokles-e* (nagu *seletus-e*), *Seleebes-e* saar, kuid *dress-i*, *koks-i*, *kolhoos-i*, *kukuruus-i*, *Zeus-i*. Ka muis suhteis on need nähtused ühte sulatatud genuiinsete eesti keelendite morfoloogiaga.

Eesti keeles on ära jäetud saksa ja prantsuse keelest pärinevate nimisõnade lõpu -e; näiteks: *harf* (saksa *Harfe*), *pluus*, *kohv*, *daam* jt. ja see vokaal on kaudseis käändeis asendatud — vastavalt eeltoodud reeglile — tüve lõpuvokaali -i-ga. See seaduspärasus on VÕS-is hoopis lammutatud, kõrvale heidetud: seal esineb samalaadilisi vorme mitmel kujul läbisegi, nagu *klupp* (saksa *Kluppe*), *klikk* (prantsuse *clique*), *kohv* prantsuse (*café*, saksa *Kaffee*, inglise *coffee*), *bande* (pro *band*), *jopp* ja *jope*, samasuguse päritoluga sõna *pärl* (saksa *Perle*) nimetavas koguni kujul *pärli*. Aga kreeka ja ladina keelest pärinevates kahe- ja neljasilbilistes laensõnades säilib lõpuvokaal -a; näiteks: *draama*, *liiga*, *prisma*, *diafragma*.

Mõnes piirkonnas sõnades armastab eesti keel vaheldust tüvesisese ja tüvelõpus oleva vokaali vahel, tarvitades seda eriti *ng*-sufiksi puhul *i* ja *u* rakendamisel. Ta ütleb: *istung-i*, *laadung-i*, aga *lahing-u*, *komandeering-u*, *valang-u*, *tõuseng-u*, *loeng-u*, *looming-u*, kooskõlas selle süsteemiga siis ka mitte *ahing-i*, *telling-i*, *spinning-i*, nagu on senini fikseeritud, vaid *ahing-u*, *telling-u*, *spinning-u*.

Eeltoodud käsitelust nähtub, et eesti keele praeguses kirjapildis esineb mõnesuguseid erandrühmi, millede säilitamiseks ei ole kaaluvaid põhjusi, mis takistavad aga üht või teist sihtjoont puhtal kujul rakendamast. Kui need erandrühmad sulatataks põhirühmade koosseisu, kasvaks märksa eesti kirjakeele ühtsus.

Saabus toimetusse
24. II 1955

О НЕКОТОРЫХ ТЕНДЕНЦИЯХ В РАЗВИТИИ ФОНЕТИКИ И МОРФОЛОГИИ ЭСТОНСКОГО ЯЗЫКА

И. Г. ВЕСКИ,

действительный член Академии наук Эстонской ССР

Резюме

Марксистское языкознание учит, что язык, будучи средством общения людей между собой, развивается на базе непрерывно прогрессирующей общественной, экономической и культурной жизни народа, заимствуя при этом и отдельные элементы из других языков. Весь входящий в него материал каждый язык выработал в течение долгого времени на основе внутренних закономерностей своего развития, создав себе отличную от других языков грамматическую и лексическую систему.

Задачей исследования любого языка является, таким образом, выяснение особенностей его структуры, его своеобразия, выяснение его внутренних законов, хода и направления его развития.

При этом необходимо, однако, рассматривать и отдельные направления в развитии закономерностей известного языка, широко охватывая все его явления, углубляясь в сущность отдельных вопросов.

Для удовлетворения все возрастающих потребностей литературного языка недостаточно черпать из сокровищницы народного языка, — лите-

ратурный язык необходимо сознательно совершенствовать, не отрываясь, однако, при этом от основ народного языка.

Характерные особенности развития эстонского литературного языка сказываются как во всех разделах его грамматики, так и в его словарном составе. В настоящей статье мы рассматриваем лишь его своеобразные фонетические и морфологические черты, из которых обращают на себя внимание следующие.

Эстонскому языку свойственна тенденция, в силу которой сочетания согласных в начале заимствованных слов утрачиваются или по меньшей мере сокращаются, например: крест — *rist*, блюдо — *liud*, Strand — *rand*. В связи с этой тенденцией наблюдается стремление к сокращению или устранению и сочетания согласных внутри заимствованных слов путем вставки «беглого» гласного *e*, например, ensemble — *ansambel*, gentleman — *džentelmen*.

В эстонском литературном языке мягкий начальный согласный *h* сохраняется в исконных эстонских и заимствованных словах как в письме, так и в произношении. Твердому же начальному *h* (*x*, *ch*) соответствует согласный *k*, например: хирург — *kirurg*, химия — *keemia*.

Слова, заимствованные из греческого языка через посредство латинского, произносятся и акцентируются в эстонском языке в общем на латинский лад, например: по-гречески *kirkos*, *geographia*, по-латыни: *circus*, *geographia*, по-эстонски *tsirkus*, *geograafia*.

Если в заимствованных словах встречается дважды согласный *r*, то в эстонском языке он часто заменяется в одном случае согласным *l*, реже — согласным *n*, например: *courrier* — курьер — *kuller*, *Trichter* — *trihetel* или *lehter*, рекрут — *nekrut*.

В эстонском языке издавна установилось произношение греческих слов согласно древнегреческому произношению и соответственное их написание, например: *eeter* (а не *efiir*), *automaat* (а не *avtomaat*).

Несмотря на то, что эстонская орфография базируется в основном на фонетическом принципе, на практике не проведено еще в полной мере сближение произношения и правописания некоторых топонимических названий и слов, оканчивающихся на согласные *p*, *t*, *k*; так, пишется, например, *katelok*, но *lokk*, хотя слог *lokk* (*lok*) произносится в обоих словах с одинаковой силой (третья степень долготы). Между тем устранение этого противоречия было бы полезно как в целях унификации орфографических правил, так и для разграничения некоторых слов, принадлежащих к разным типам склонения.

В орфографии некоторых международных слов мы исходим иногда из их написания в оригинале, иногда же из их произношения. В согласии с международной практикой в эстонском языке принята орфография этих слов, соответствующая их написанию в оригинале, например: *annulleerima*, *arreteerima*.

В эстонском языке слова делятся на слоги и переносятся на основе того принципа, что элементарной составной частью слога является не сложный, а единичный звук. Общим правилам деления на слоги подчиняются как эстонские, так и международные простые и сложные слова, например: *mõist-ma*, *dis-kva-li-jit-see-ri-ma*, *de-mo-kraa-ti-a*. Переход на сложнзвучковую основу, начавшийся у нас в последнее время, грозит разрушить прочно существовавшую до сих пор в эстонском языке систему деления слов на слоги.

В эстонском языке главное ударение слова никогда не переносится на суффикс, например: *lau'ljanna*, *müü'janna* (а не *lau'lja'nna*, *müü'ja'nna*). Что касается заимствованных слов, то в эстонском языке господствует

тенденция перенесения их ударения с последующих слогов на первый, например: *kõmisjon*, *apteek*, *apelsin*.

В отношении склонения международных и заимствованных слов в эстонском языке выработалось следующее правило: у слов, оканчивающихся в именительном падеже единственного числа на согласный звук (за исключением *s*), конечным гласным при склонении является *-i*, например: *kombain-i*, *dirižaabl-i* и т. д., а у слов, оканчивающихся на *s*, — гласный *-e*, например: *jambus-e*, *Herkules-e*; в том же случае, когда оканчивающееся на *s* слово является в именительном падеже односложным, или если последний слог многосложного слова имеет на себе главное ударение, то в качестве конечного гласного выступает *-i*, например: *Zeus-i*, *kolhoos-i*, *kukuruus-i*.

Займствованные из немецкого и французского языков имена существительные с безударным окончанием *-e* теряют в эстонском языке свой конечный гласный, например: *harf*, *pluus*, *kohv*, *daam*, *pärl*, а следовательно, и *band*, *jopp* (а не *bande*, *jope*). Однако в происходящих из греческого и латинского языков двухсложных и четырехсложных словах сохраняется гласный *-a*, например: *draama*, *liiga*, *prisma*, *diafragma*.

Установилось правило, согласно которому слова с суффиксом *-ng* имеют в качестве конечного гласного *-i* в том случае, если в основе суффиксу предшествует гласный *u*, и наоборот, например: *istungi*, но *lahingu* и следовательно также: *ahingu*, *tellingu*, *spinningu*.

Из вышеизложенного видно, что в современном эстонском правописании и морфологии имеются группы исключений, которые препятствуют применению в полной мере того или иного правила и для сохранения которых нет достаточных оснований. Включение этих групп в состав основных групп значительно содействовало бы унификации эстонского литературного языка.

Поступила в редакцию
24 II 1955